พระธรรมเทศนา

วันบำเพ็ญกุศลครบ ๗ วัน ๕๐ วัน

และคำอธิษฐาน ถวายทานต่างๆ

สรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ

ตย์ตรี พระรังสฤษฎ์สุขการ

(ม.ล.สด พนมวัน)

ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส

๑๓ พฤษภาคม ๒๕๑๓

เจ้าภาพขอกราบขอบพระคุณอย่างสูง
แด่ท่านที่ให้เกียรติมาในงานพระราชทานเพลิงศพ

อำมาตย์ตรี พระรังสฤษฎ์สุขการ

(หม่อมหลวงสด พนมวัน)

หากมีสิ่งบกพร่อง หรือไม่เรียบร้อยประการใด
ขอได้โปรดประทานอภัยด้วย

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไทยเขษม ถ.เฟื่องนคร พระนคร นายอำพัน ตยางกูร ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา ๒๕๑๓

คำนำ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ อำมาตย์ตรี คุณพระรังสฤษฎ์สุขการ (หม่อมหลวงสด พนมวัน) คุณครูมิ่งมาส พนมวัน ภรรยาคุณพระ พร้อมด้วยบรรดาบุตรธิดา เขยสะใภ้และหลานชายหญิง ได้บำเพ็ญกุศลอุทิศแด่คุณพระตลอดมา ตลอดถึงงาน ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน นับแต่วันคุณพระถึงอนิจกรรม ได้กำหนดวันรับพระราชทานเพลิงศพ ที่ ๑๓ พฤษภาคม ศกนี้ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส ในการนี้เจ้าภาพประสงค์ได้หนังสือพิมพ์แจกเป็นธรรมบรรณาการแก่ผู้มาในวันรับพระราชทานเพลิงศพ เจ้าภาพเห็นหนังสือคำอธิษฐานและคำถวายทาน ซึ่งมีผู้พิมพ์แบบสมุดข่อยโบราณเป็นเล่มเล็ก ๆ ซึ่งอาตมานำไปให้ชอบใจ ขอให้อาตมาเขียนคำนำและจัดการในเรื่องพิมพ์พร้อมทั้งสำเนาธรรมเทศนางาน ๗ วัน ซึ่งท่านเจ้าคุณพระพรหมมุนี วัดราชผาติการามแสดงและสำเนาธรรมเทศนาของอาตมาแสดงงาน ๕๐ วัน พิมพ์ไว้

ต้น คำอธิษฐานและคำถวายทานต่าง ๆ พิมพ์ไว้ท้ายเล่ม รวมพิมพ์ในเล่มเดียวกัน

หวังให้เป็นหนังสือคู่มือสำหรับพุทธศาสนิกชน ผู้หลงลืมคำอธิษฐานและคำถวายทานต่าง ๆ จะได้หยิบฉวยใช้ได้ตามต้องการ เป็นประโยชน์แก่คนอื่นทั่วไป ตลอดกาลยาวนาน อาตมาก็จัดการให้ตามประสงค์ เพราะคุณครูมิ่งมาส พนมวัน ไปปลูกบ้านพักตากอากาศชายทะเลอยู่ ณ เชิงเขาด้านตะวันออกวัดเขาไกรลาศ หัวหินใกล้บ้านพักของคุณหญิงอุบาสิกาวรรณา วรวิทย์พิศาล จึงคุ้นเคยกันมานาน เจ้าภาพขอประมวลกุศลกรรมทั้งปวง ตั้งแต่ต้นจนอวสานอุทิศแด่ อำมาตย์ตรี คุณพระรังสฤษฎ์สุขการ (หม่อมหลวงสด พนมวัน) ขอจงเป็นผลสำเร็จวิบากสมบัติอำนวยสุขศุภอรรถอิฏฐวิบุลมนูญผลแด่คุณพระโดยควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพสมเจตนาปรารภของเจ้าภาพทุกประการเทอญ

พระธรรมจินดาภรณ์

วัดราชบพิธ
๒๐ เมษายน ๒๕๑๓

อำมาตย์ตรี พระรังสฤษฎ์สุขการ

(ม.ล. สด พนมวัน)

ชาตะ ๑๐ กันยายน ๒๔๒๘

มรณะ ๓๑ มกราคม ๒๕๑๓

ประวัติ

อำมาตย์ตรี พระรังสฤษฎ์สุขการ (หม่อมหลวงสด พนมวัน) เกิดเมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๒๘ ตรงกับวันพฤหัสบดี ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีระกา ที่ในวังกรมพระพิชิตโภคภูเบนทร์ (วังใหญ่) ตำบลสวนเจ้าเชษฐ์ อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร เป็นบุตรคนแรกของร้อยเอก พระสิทธิสราวุธ (หม่อมราชวงศ์สิทธิ์ พนมวัน) และนางจีน พนมวัน มีน้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ๒ คน คือ:—

๑. หม่อมหลวงชื่น พนมวัน (ถึงแก่กรรม)

๒. หม่อมหลวงชุ่ม พนมวัน (ถึงแก่กรรม)

และมีน้องซึ่งเกิดจากต่างมารดาอีก ๕ คน คือ:—

นางทองดี พนมวัน (มารดา) (ถึงแก่กรรม)

๑. พ.ต. หลวงอาจรณรงค์ (หม่อมหลวงสอ พนมวัน) (ถึงแก่กรรม)

๒. หม่อมหลวงหญิง สาย พนมวัน

นางสีดา พนมวัน (มารดา) (ถึงแก่กรรม)

๑. หม่อมหลวงหญิง สิน พนมวัน

๒. หม่อมหลวงหญิง แสง พนมวัน

๓. หม่อมหลวง เสริม พนมวัน

การศึกษา

พ.ศ. ๒๔๔๔ พระรังสฤษฎ์สุขการ สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ในพระบรมมหาราชวัง

การอุปสมบท

พ.ศ. ๒๔๔๘ ได้อุปสมบท ณ วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม ในสำนักพระสาสนโสภณ (อ่อน)

รับราชการ

พ.ศ. ๒๔๔๕ ได้เริ่มเข้ารับราชการ เป็นรองเสมียนห้องต่างประเทศ กระทรวงมหาดไทย ขณะที่สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดี

พ.ศ. ๒๔๔๖ เป็นรองเสมียนห้องเวรรับ — ส่ง

พ.ศ. ๒๔๔๗ เป็นเสมียน ห้องเวรรับ — ส่ง

พ.ศ. ๒๔๔๙ เป็นรองเวร กรมฝ่ายเหนือ

พ.ศ. ๒๔๕๑ เป็นนายเวร กรมฝ่ายเหนือ

พ.ศ. ๒๔๕๒ เป็นนายเวร ห้องต่างประเทศ

พ.ศ. ๒๔๕๒ เป็นผู้ช่วย กรมปลัดบัญชี

พ.ศ. ๒๔๕๕ เป็นผู้ช่วย กรมพลัมภัง

พ.ศ. ๒๔๕๕ เป็นผู้ช่วย กรมปลัดบัญชี

พ.ศ. ๒๔๕๖ เป็นปลัด เมืองกาญจนบุรี

พ.ศ. ๒๔๕๗ เป็นเสมียนตรามณฑลนครราชสีมา

พ.ศ. ๒๔๕๘ เป็นเสมียนตรามณฑลอุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๔๖๙ เป็นปลัดจังหวัดอุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๔๗๒ เป็นปลัดจังหวัดนครสวรรค์

พ.ศ. ๒๔๗๓ เป็นปลัดจังหวัดชัยนาท

พ.ศ. ๒๔๗๔ เป็นนายอำเภอป้อมปราบ ฯ

จังหวัดพระนคร

พ.ศ. ๒๔๗๘ ออกรับพระราชทานบำนาญ สังกัด กองคลัง สำนักปลัดกระทรวง กระทรวงมหาดไทย

ยศ

พ.ศ. ๒๔๕๔ รองอำมาตย์ตรี

พ.ศ. ๒๔๕๕ รองอำมาตย์โท

พ.ศ. ๒๔๕๘ รองอำมาตย์เอก

พ.ศ. ๒๔๗๒ อำมาตย์ตรี

ยศพิเศษ

พ.ศ. ๒๔๕๔ เสือป่าชั้นเสือเอก กองร้อยที่ ๑ รักษาพระองค์ กรุงเทพฯ

พ.ศ. ๒๔๕๗ นายหมู่ตรีเสือป่า กองร้อยที่ ๑ กองเสนาตะวันออก กรมเสือป่าม้า นครราชสีมา

พ.ศ. ๒๔๕๘ ผู้บังคับหมู่ ๑ หมวด ๑ กองร้อยที่ ๑ เสือป่าเหล่าม้า กองเสนารักษาดินแดน อีสาน อุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๔๕๙ นายหมู่โท กองร้อยที่ ๑ เสือป่าเหล่าม้า กองเสนารักษาดินแดน อีสาน อุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๔๖๐ ผู้ช่วยยกกระบัตรกรม เสือป่าเหล่าม้า กองเสนารักษาดินแดน อีสาน อุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๔๖๑ นายเวร กองเสบียงและสัมภาระ เสือป่าเหล่าม้า กองเสนารักษาดินแดน อีสาน อุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๔๖๔ นายหมวดตรี ผู้บังคับหมวดที่ ๔ กองร้อยเสือป่าที่ ๕ อุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๔๖๖ นายหมวดโท กองร้อยเสือป่าที่ ๕ อุบลราชธานี

บรรดาศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๕๔ พันเภาอัศวราช

พ.ศ. ๒๔๕๘ หลวงรังสฤษฎ์สุขการ

พ.ศ. ๒๔๗๓ พระรังสฤษฎ์สุขการ

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

พ.ศ. ๒๔๕๑ เหรียญรัชมังคลาภิเศก

พ.ศ. ๒๔๕๕ เหรียญบรมราชาภิเศก รัชกาลที่ ๖

พ.ศ. ๒๔๖๑ เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย

พ.ศ. ๒๔๖๖ เบญจมาภรณ์ช้างเผือก

พ.ศ. ๒๔๖๘ เหรียญสารธุลมาลา

พ.ศ. ๒๔๖๙ เหรียญบรมราชาภิเศก รัชกาลที่ ๗

พ.ศ. ๒๔๗๒ เหรียญจักรพรรดิมาลา

พ.ศ. ๒๔๗๕ เหรียญเงิน ที่ระลึกในงานฉลองพระ-มหานคร ๑๕๐ ปี

พ.ศ. ๒๔๙๔ เหรียญบรมราชาภิเศก รัชกาลที่ ๙

ชีวิตสมรส

ปลายปี พ.ศ. ๒๔๔๘ ได้ทำการสมรสกับ นางสาวมิ่งมาส บุญยมัย มีธิดารวม ๓ คน คือ :—

๑. นางสาวเกษม พนมวัน ณ อยุธยา

๒. นายสาวอนุสรณ์ พนมวัน ณ อยุธยา
(สมรสกับ นายประเสริฐ เจริญศักดิ์)

๓. นางสาวอรพรรณ พนมวัน ณ อยุธยา
(สมรสกับ นายสกลจิตต์ พนมวัน ณ อยุธยา)

ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๕๗ จึงได้มาสมรสกับ นางสาววัลย์ บุญยมัย มีบุตรรวม ๒ คน คือ :—

๑. นาวาอากาศเอก ภัสสร พนมวัน ณ อยุธยา (สมรสกับ นางสาวสมศรี เจนพนัส)

๒. เรืออากาศโท สถิตย์ พนมวัน ณ อยุธยา (สมรสกับ นางสาวมณฑาทิพย์ จันทวงศ์)

เมื่อครบเกษียณอายุราชการแล้ว พระรังสฤษฎ์สุขการได้ใช้ชีวิตในบั้นปลายด้วยความสงบ มีความสันโดษ ท่านเป็นผู้ที่มั่นอยู่ในศีลธรรมอย่างแน่นแฟ้น โดยปกติท่านมีจิตใจเป็นกุศล เที่ยงธรรม เมตตา กรุณา มีนิสัยสุขุมคัมภีรภาพ อยู่ในจรรยานุวัตรที่ควรเคารพของญาติพี่น้อง บุตรหลานและผู้ที่อยู่ใกล้ชิด ท่านใฝ่ใจในการที่จะบริจาคเงินบำรุงโรงพยาบาลในโอกาสอันควร เป็นผู้ที่รักษาขนบประเพณี เทอดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์อย่างดีเยี่ยม และทั้งยังเป็นผู้ที่รักงานช่าง สิ่งที่ชอบมากที่สุดอีกอย่างหนึ่งคือ การอ่านหนังสือและฟังวิทยุ ฟังพระธรรมเทศนาในวิทยุ และรายการ

สารคดีต่าง ๆ ที่มีประโยชน์ เป็นผู้ที่ชอบแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ จนนับได้ว่า ท่านเป็นผู้ที่ความรู้รอบตัวดีผู้หนึ่ง

ตามปกติ พระรังสฤษฎ์สุขการ เป็นผู้ที่มีพลานามัยดี ไม่ค่อยเจ็บไข้ได้ป่วย และหมั่นรักษาร่างกายให้มีสุขภาพอนามัยดีอยู่เสมอ มาในระยะหลังคือเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ท่านได้เริ่มป่วยด้วยโรคชราเล็ก ๆ น้อย ๆ มีอาการเบื่ออาหาร อ่อนเพลีย แต่ก็ไม่มีอาการรุนแรงจนเป็นที่น่าวิตกแต่อย่างใด

ในที่สุดตอนเช้า วันเสาร์ ที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๓ เวลา ๙.๓๐ น. ท่านได้เป็นลมโดยปัจจุบัน สุดความสามารถของแพทย์ที่จะเยียวยาแก้ไขได้ พระรังสฤษฎ์สุขการ ได้ถึงแก่กรรมด้วยความสงบ สิริรวมอายุได้ ๘๔ ปี ๔ เดือน กับ ๒๐ วัน.

. . . .

เมื่อยังรุ่นหนุ่ม

ตั้งศพบำเพ็ญกุศล

สาราทานกถา

พระพรหมมุนี (ธมฺมสาร)
วัดราชผาติการาม
แสดงในการบำเพ็ญกุศลครบ ๗ วัน
ศพ คุณพระรังสฤษฎ์สุขการ (ม.ล. สด พนมวัน)
วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๓

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

ปญฺจหิ ภิกฺขเว วฑฺฒีหิ วฑฺฒมาโน อริยสาวโก อริยาย วฑฺฒิยา วฑฺฒติ สาราทายี จ โหติ วราทายี จ กายสฺสาติ.

บัดนี้ จักวิสัชชนาพระธรรมเทศนา ในสาราทานกถา ว่าด้วยข้อปฏิบัติเพื่อถือสารประโยชน์แห่งสังขารร่างกายไว้ได้ อนุรูปแก่กุศลราศีทักษิณานุปทานกิจ เนื่องด้วยวันนี้เป็นสัตตมวารครบ ๗ วัน นับแต่วันถึงแก่กรรมแห่งคุณพระ-

รังสฤษฎ์สุขการ (ม.ล. สด พนมวัน) คุณนายผู้ภรรยาพร้อมด้วยบุตรธิดาญาติมิตร จึงได้พร้อมกันประกอบกุศลกิจ อุทิศกัลปนาผล แด่คุณพระรังสฤษฎ์สุขการ ซึ่งล่วงลับไปแล้วนั้น ตามวิธีทักษิณานุปทานในพระพุทธศาสนา เป็นการดำเนินตามพระพุทธโอวาทที่สมเด็จพระบรมศาสดาตรัสไว้ว่า

อทาสิ เม อกาสิ เม ญาติมิตฺตา สขา จ เม
เปตานํ ทกฺขิณํ ทชฺชา ปุพฺเพ กตมนุสฺสรํ

ความว่า เมื่อระลึกถึงอุปการคุณที่ท่านได้ทำไว้ในก่อนว่า ท่านผู้นี้ได้ให้สิ่งนี้แก่เรา ท่านผู้นี้ได้กระทำกิจอันนี้แก่เรา และท่านเป็นญาติ เป็นมิตร เป็นสหายของเรา ก็พึงบำเพ็ญทักษิณาเพื่อท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว ดังนี้ และเป็นการแสดงความเคารพสักการะกตัญญูกตเวทีต่อท่านผู้มีพระคุณควรแก่ความเคารพนับถือบูชา ในสมัยที่สมควร

คุณพระรังสฤษฎ์สุขการ เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ ท่านเป็นหัวหน้าครอบครัว ให้ความสุขความเจริญแก่ภรรยาบุตรธิดาโดยธรรม ท่านมีคุณธรรมประจำใจ จัดว่าเป็นวุฑฒบุคคลใน

สกุล คุณนายพร้อมด้วยบุตรธิดา มาระลึกถึงคุณความดีของท่าน และแสดงความเคารพนับถือในท่านในอวสานสมัย ด้วยการบำเพ็ญกุศลทักษิณา ได้ชื่อว่าประพฤตินอบน้อมต่อวุฑฒบุคคลย่อมจะได้รับผลตามพระพุทธนิพนธ์ว่า

เย วุฑฺฒํ อปจายนฺติ นรา ธมฺมสฺส โกวิทา
ทิฏฺเฐ ธมฺเม จ ปาสํสา สมฺปราโย จ สุคติ

ความว่า ชนเหล่าใดฉลาดในธรรม ประพฤตินอบน้อมต่อวุฑฒบุคคล ชนเหล่านั้นควรได้รับสรรเสริญในปัจจุบัน และสัมปรายภพของชนเหล่านั้น ก็เป็นภพเป็นภูมิที่ดี ดังนี้

สำหรับบุตรธิดา มีกุศลจิตประกอบด้วยความเคารพนับถือบูชาในบิดา และตั้งใจบำเพ็ญกุศลทักษิณาอุทิศท่าน เป็นอันได้ปฏิบัติตามความปรารถนาของท่านในข้อที่ว่า "เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว บุตรจักทำบุญอุทิศไปให้" ดังนี้ เพราะในพระบาลีแสดงไว้ว่า มารดาบิดาพิจารณาเห็นฐานะ ๕ ประการแล้วจึงต้องการมีบุตร ฐานะ ๕ ประการนั้น คือ เราเลี้ยงบุตรมาแล้ว บุตรจักเลี้ยงตอบแทนเรา ๑ บุตรจักกระทำ

กิจการของเรา ๑ บุตรจักดำรงวงศ์ตระกูลให้ตั้งมั่นอยู่ได้นาน ๑ บุตรจักปฏิบัติตนให้สมควรแก่การที่จะรับทรัพย์มรดก ๑ เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว บุตรจักกระทำบุญอุทิศไปให้ ๑ มารดาบิดาพิจารณาถึงฐานะ ๕ ประการนี้แล้ว จึงปรารถนาต้องการบุตร

คุณพระรังสฤษฎ์สุขการ อุบัติมาสู่โลกนี้ด้วยปุพเพกต-บุญญตา คือได้สั่งสมบุญไว้ในปางก่อน เมื่อดำรงชีวิตอยู่ ก็ตั้งตนเป็นอัตตสัมมาปณิธิ คือ ตั้งตนไว้ชอบตามหลักพระพุทธ-ศาสนา ในปฐมวัยได้ศึกษาเล่าเรียนศิลปวิทยาการตามสมควรแก่สมัย จนมีความรู้ความสามารถอาจนำชีวิตนี้ให้เจริญมาโดยสวัสดี เมื่อมีหน้าที่ต้องรับราชการสนองพระเดชพระคุณประเทศชาติ ก็ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จงรักภักดีต่อประเทศชาติ เคารพในพระพุทธศาสนา และซื่อตรงจงรักภักดีในพระมหากษัตริย์องค์พระประมุขของชาติ รับราชการสนองพระเดชพระคุณด้วยความอุตสาหะพยายาม จนได้รับยกย่องให้อยู่ในยศบรรดาศักดิ์อันสมควร แม้จะไม่รุ่งเรืองสูงส่งตามสายตาของผู้มองโลกเพียงด้านเดียว แต่ก็ได้

รับความปลื้มใจสบายใจตลอดชีวิตว่า การงานในหน้าที่เป็นไปด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่มีข้อบกพร่อง ไม่ด่างพร้อยเสียหาย

ในด้านที่เกี่ยวข้องด้วยครอบครัว ท่านก็วางตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีเมตตากรุณาต่อบุตรธิดาและบริวารชน เป็นคู่ทุกข์คู่ยากของภรรยา เป็นที่พึ่งพำนักของบุตรธิดาเป็นอย่างดี ในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชน ผู้นับถือพระพุทธศาสนา ท่านก็มีความเชื่อมั่นเคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย สนใจในคำสั่งสอนของพระบรมศาสดา ได้บริจาคทานรักษาศีลตามโอกาสและสามารถเสมอมา ยินดีในการบุญการกุศล รวมความว่าชีวิตของท่านเจริญด้วยสิ่งที่เป็นแก่นสารเป็นอย่างดี นับว่าท่านดำรงชีวิตของท่านไม่ให้เป็น โมฆะ คือไม่ให้ว่างเปล่าไร้ประโยชน์

สังขารร่างกายเป็นสังขตธรรม ตกอยู่ในลักษณะแห่งธรรมดา คือเกิดขึ้นในเบื้องต้นแปรปรวนในท่ามกลาง และสลายไปในที่สุด แต่ก็เป็นที่อาศัยทำกรรมชั่วและกรรมดี ผู้อาศัยสังขารบำเพ็ญความดี ชื่อว่าได้ทำชีวิตให้เป็นสุชีวิตะ

ความเป็นอยู่ดี ฝ่ายผู้อาศัยสังขารกระทำความชั่ว ก็ชื่อว่าทำชีวิตให้เป็นทุชีวิตะ ความเป็นอยู่ชั่ว พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกผู้มีชีวิตชั่วว่า โมฆบุรุษ คือคนว่างคนเปล่า ร่างกายไม่มีแก่นสาร แต่บุคคลอาศัยร่างกายทำความดี จึงชื่อว่าถือสาระจากสิ่งที่ไม่มีสาระไว้ได้ การบำเพ็ญความดีก็ต้องอาศัยหลักธรรมประจำใจ ก็ธรรมที่บุคคลบำเพ็ญเพื่อยึดถือสิ่งที่เป็นสาระนั้น คือ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา รวม ๕ ประการ สมด้วยพระบาลีที่พระบรมศาสดาจารย์ ตรัสสรรเสริญพระอริยสาวก ที่ได้ยกไว้เป็นอุทเทศ ณ เบื้องต้นนั้นว่า ปญฺจหิ ภิกฺขเว วฑฺฒีหิ วฑฺฒมาโน อริยสาวโก เป็นต้น ความว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระอริยสาวกเมื่อเจริญด้วยธรรมเครื่องเจริญ ๕ ประการ ชื่อว่าย่อมเจริญด้วยธรรมเครื่องเจริญอันประเสริฐ ชื่อว่าย่อมถือสิ่งที่เป็นสาระไว้ได้ ย่อมถือส่วนดีแห่งกายไว้ได้ ธรรมเครื่องเจริญ ๕ ประการนั้น คือ สทฺธาย วฑฺฒติ เจริญด้วยศรัทธา สีเลน วฑฺฒติ เจริญด้วยศีล สุเตน วฑฺฒติ เจริญด้วยการสดับศึกษา

จาเคน วฑฺฒติ เจริญด้วยการสละบริจาค ปญฺญาย วฑฺฒติ เจริญด้วยปัญญา ดังนี้

ศรัทธานั้น ได้แก่ความเชื่อ ความเชื่อที่เป็นพื้นฐานหรือรากฐานแห่งการบำเพ็ญความดี ก็ได้แก่เชื่อว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่วนั่นเอง เพราะเมื่อเชื่ออย่างนี้ ย่อมเป็นปัจจัยให้หยั่งเห็นว่าคำสอนในพระพุทธศาสนามีเหตุผล เหตุกับผลตรงกัน จึงเกิดความเลื่อมใสในคำสั่งสอน เมื่อเลื่อมใสก็จะรักความดีเกลียดกลัวความชั่วเป็นปกติ ความที่รักความดีเป็นปกติเกลียดกลัวความชั่วเป็นปกตินี้แลเป็นตัวศีล เพราะศีลมีอรรถว่าปกติ เมื่อละชั่วเป็นปกติ ทำความดีเป็นปกติ ศีลก็ปรากฏ เมื่อมีศรัทธามีศีลแล้ว ต้องตั้งใจสดับตรับฟังศึกษาค้นคิดไตร่ตรองให้เห็นว่าศรัทธาเป็นอย่างนี้ ศีลเป็นอย่างนี้ การตั้งใจศึกษาสดับตรับฟังค้นคิดเรื่องคุณของความดี โทษของความชั่ว จนจำได้คล่องปากเจนใจ พิจารณาเห็นจริงด้วยใจเป็นสุตะ ต่อแต่นั้นตั้งใจเลิกละความชั่วบำเพ็ญแต่ความดี การเลิกละความชั่วเป็นปหานกิจ จัดเป็นตัวจาคะ เมื่อใจมีจาคะใจก็ปลอดโปร่งโล่งใจเบาใจ ไม่เกาะเกี่ยวติดพันแม้ในพัสดุภายนอก เป็น

มุตฺตจาโค มีการสละบริจาคอันตระเตรียมแล้ว **ทานสํวิภาครโต** ยินดีแล้วในการจำแนกแจกปั่น

มีศรัทธา มีศีล มีสุตะ มีจาคะแล้ว แต่ถ้ายังขาดปัญญาใจก็ไม่แน่นอน สมเด็จพระบรมศาสดาจึงตรัสสอนให้อบรมปัญญาเป็นประการที่ ๕ ปัญญานั้นคือความรู้ทั่วถึงตามความเป็นจริงในเรื่องของสังขาร อันมีลักษณาการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป จนหายติดพันหลงใหลเพลิดเพลินว่า **เอตํ มม** นั่นของเรา **เอโสหมสฺมิ** เราเป็นสิ่งนั้น **เอโส เม อตฺตา** นั่นเป็นตัวตนของเรา เมื่อปัญญาเกิดขึ้นย่อมเป็นเหตุให้ลดความโลภ ความโกรธ ความหลง ออกไปได้ตามกำลังแห่งการปฏิบัติ เหมือนตามประทีปในที่มืด ย่อมจำกัดความมืดออกไปตามกำลังแห่งความสว่างของดวงประทีป ฉะนั้น ปัญญาย่อมเกิดเพราะการประกอบกระทำ สมด้วยคำพระบาลีว่า โยคาเว ชายเต ภูริ ปัญญาย่อมเกิดเพราะความป่ระกอบดังนี้ การศึกษาเล่าเรียนสดับตรับฟังก็เป็นเหตุให้เกิดปัญญาอย่างหนึ่ง เรียกสุตามยปัญญา การขบคิดไตร่ตรองข้ออรรถข้อธรรมก็เป็นเหตุให้เกิดปัญญาอย่างหนึ่ง เรียกจินตามยปัญญา การ

กระทำบ่อย ๆ กระทำสม่ำเสมอ ก็เป็นเหตุให้เกิดปัญญาอย่างหนึ่ง เรียกภาวนามยปัญญา

ธรรมะ ๕ ประการ คือ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา แต่ละประการจัดเป็นธรรมที่เป็นแก่นใจ เกิดขึ้นในท่านผู้ใด ย่อมทำใจของผู้นั้นให้มีแก่นสาร ศรัทธาทำใจให้ใสสะอาด ปราศจากอสัทธิยะ คือความไม่เชื่อใจ ศีลทำกายวาจาใจให้เป็นปกติ ให้เย็นใจ สุตะ การสดับศึกษาทำใจให้หายมืดมนกำจัดความไม่รู้ออกไปจากใจ จาคะ การสละบริจาคทำใจให้เบาไม่หนักใจ ปัญญาทำใจให้สว่างไสว แต่ละประการจึงจัดเป็นธรรมส่งผู้ปฏิบัติให้ได้ประสพผลที่พอประสงค์ ศรัทธาก็มีคำสรรเสริญว่า สทฺธาย ตรติ โอฆํ ข้ามห้วงน้ำคือกิเลส ได้ด้วยศรัทธา ศีลก็มีคำสรรเสริญว่า สีลํ พลํ อปฺปฏิมํ ศีลเป็นกำลังหาที่เปรียบมิได้ สีลํ อาวุธมุตฺตมํ ศีลเป็นอาวุธอย่างสูงสุด สีลํ อาภรณํ เสฏฺฐํ ศีลเป็นเครื่องประดับอย่างประเสริฐ สีลํ กวจมพฺภุตํ ศีลเป็นเครื่องป้องกันภยันตรายอย่างน่าอัศจรรย์ดังนี้ การสดับศึกษาก็มีคำสรรเสริญว่า สุตวา จ โข ภิกฺขเว อริยสาวโก

อกุสลํ ปชหติ กุสลํ ภาเวติ ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกได้สดับแล้ว ย่อมละอกุศลเจริญกุศล ละสิ่งอันมีโทษเจริญสิ่งที่ปราศจากโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ได้ดังนี้ จาคะก็เป็นธรรมควรตั้งไว้ในใจ ตรัสเตือนให้เจริญจาคะว่า **จาคมนุพฺรูเหยฺย** พึงพอกพูน การสละบริจาค ดังนี้ ปัญญา ก็มีคำสรรเสริญว่า **ปญฺญาย ปริสุชฺฌติ** บริสุทธิ์ได้ด้วยปัญญา ดังนี้

ท่านผู้ใดมีธรรมเป็นแก่นใจ ๕ ประการนี้ ท่านผู้นั้นย่อมได้รับสรรเสริญว่า **อาทิยติ สารเมว อตฺตโน** ย่อมถือสิ่งที่เป็นแก่นสารของตนไว้ได้ในโลกนี้ ดังนี้

ขออำนาจกุศลราศีทักษิณานุปทาน ซึ่งคุณนายพร้อมด้วยบุตรธิดาญาติมิตร บำเพ็ญแล้วนี้ จงอำนวยวิบากสมบัติศุภอรรถวิบุลมนุญผล แด่คุณพระรังสฤษฎ์สุขการ (ม.ล. สดพนมวัน) ผู้ล่วงลับไปแล้วนั้น โดยสมควรแก่คติวิสัยในสัม-ปรายภพ ตามฐานะนิยม สมอุทิศนเจตนาทุกประการ

วิสัชชนาพระธรรมเทศนา ยุติด้วยเวลา ด้วยประการฉะนี้.

อนิจจธรรมกถา

พระธรรมจินดาภรณ์ (จินฺตากโร)

วัดราชบพิธ

แสดงในงานบำเพ็ญกุศลครบ ๕๐ วัน

ศพ คุณพระรังสฤษฎ์สุขการ

เวลา ๑๓.๓๐ น. ที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๑๓

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

อนิจฺจา วต สงฺขารา อุปฺปาทวยธมฺมิโน
อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ เตสํ วูปสโม สุโข ติ

บัดนี้จักรับทานแสดงพระธรรมเทศนาในอนิจจธรรมกถา พรรณนาสังขารซึ่งมีความไม่เที่ยงเป็นต้น ฉลองสัทธาประดับปัญญาบารมีอนุรูปแก่กุศลจริยาทักษิณานุปทานกิจ ซึ่งคณะญาติมิตรบุตรธิดาพร้อมด้วยเขยสะใภ้ มีคุณครูมิ่งมาส พนมวัน เป็นประธานมาร่วมกันบำเพ็ญอุทิศแด่ อำมาตย์ตรี คุณพระ-รังสฤษฎ์สุขการ (หม่อมหลวงสด พนมวัน) ผู้ถึงอนิจกรรม

ล่วงลับไปแล้ว บรรจบครบปัญญาสมวาร ๕๐ วัน สำเร็จด้วยกตัญญูกตเวทิตาธรรมบ้าง ญาติธรรมบ้าง มิตตธรรมบ้าง ประกอบด้วยความเคารพนับถือความรักความอาลัยในฐานะที่คุณพระผู้ตั้งอยู่ในความเป็นกุลเชฏฐ์แห่งสกุลพนมวัน และเป็นผู้มีคุณูปการแห่งตน ๆ ซึ่งนับว่าเป็นการแสดงความรักความอาลัย ความเคารพนับถือให้ปรากฏ ซึ่งรวมเรียกว่ากตัญญู แปลว่า รู้อุปการะอันท่านทำแล้วแก่ตน เมื่อระลึกถึงอุปการะอันคุณพระมีแล้วแก่ตนในฐานะอย่างไรแล้ว แสดงออกด้วยกายด้วยวาจา หรือแม้ด้วยน้ำใจ เช่นการทำบุญทำกุศลแล้วอุทิศถึงด้วยความรักความอาลัยนี้เป็นกตเวทีที่แปลว่าเปิดเผยหรือจำแนกพระคุณนั้นให้ปรากฏรู้เห็นทั่วกันว่า ผู้นี้ ๆ ได้ให้สิ่งนี้ ๆ แก่เรา ผู้นี้ ๆ ได้ทำสิ่งนี้ ๆ แก่เรา หรือผู้นี้เป็นญาติกับเป็นมิตรเป็นผู้มีคุณูปการของเรา ความกตัญญูกตเวทีเป็นธรรมะภูมิชั้นของคนดี ไม่ว่าหมู่ไหน ชุมนุมชนไหนล้วนต้องการยกย่องกตัญญูกตเวทีบุคคลด้วยกันทั้งนั้น ดังวจนะประพันธ์ภาษิตว่า "นิมิตฺตํ สาธุรูปานํ กตญฺญูกตเวทิตา" ความกตัญญูกตเวที เป็นนิมิตเครื่องหมายของ

คนดี ดังนี้บ้าง "ภูมิ เว สาธุรูปานํ กตญฺญูกตเวทิตา" ความกตัญญูกตเวทีเป็นภาคพื้นคือภูมิชั้นของคนดี ดังนี้บ้าง อนึ่ง คุณพระ ผู้เป็นบุพพการี และเป็น กุลเชฏฐ์ แห่งสกุลวงศ์พนมวัน ท่านประพฤติตนวางตนเป็นสามีที่ดีของภรรยาเป็นญาติเป็นมิตรที่ดีของบรรดาญาติมิตรทั้งหลายเป็นบิดาที่ดีของบุตรธิดา สมนามว่าเป็นพรหมเป็นบุรพาจารย์เป็นบุรพเทวดาเป็นเหมือนพระอรหันต์ของบุตร รวมความว่าคุณพระเกิดมาดีเพราะเกิดในชาติในสกุลที่ดีชั้นหนึ่งแล้ว ยังดีโดยความประพฤติที่เรียกว่าอัตตสัมมาปณิธิอีกด้วย ตลอดอายุขัยไม่มีข้อบกพร่องเสียหายโดยความประพฤติหรือโดยหน้าที่การงาน เมื่อมาละโลกไปในปัจฉิมวัยมีอายุถึง ๘๕ ปี นับว่าเป็นคนมีบุญอันประกอบกระทำไว้ดีได้คนหนึ่งดังปรากฏในประวัติของคุณพระ สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนข้าราชการพลเรือนในพระบรมมหาราชวังแต่อายุยังน้อยเพียง ๑๖ ปี พออายุย่างเข้า ๑๗ ปี ก็เข้ารับ ราชการเป็น รองเสมียน ห้องต่าง ประเทศกระทรวงมหาดไทย ขณะที่สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีใน พ.ศ. ๒๔๔๕ ถึง พ.ศ. ๒๔๔๖

ได้เป็นรองเสมียนห้องเวรรับส่ง พ.ศ. ๒๔๔๘ ได้ลาอุปสมบท ณ วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม ในสมัยท่านเจ้าคุณพระ-ศาสนโสภณ (อ่อน) เป็นเจ้าอาวาสและเป็นพระอุปัชฌายะ เมื่อลาสิกขาแล้วก็รับราชการเป็นรองเวรฝ่ายเหนือจนถึง พ.ศ. ๒๔๕๒ จึงเป็นนายเวรห้องต่างประเทศ แล้วเป็นผู้ช่วยกรมปลัดบัญชี พ.ศ. ๒๔๕๕ เป็นผู้ช่วยกรมพลัมภัง พ.ศ. ๒๔๕๖ เป็นปลัดจังหวัดเมืองกาญจบุรี พ.ศ. ๒๔๕๗ เป็นเสมียนตรามณฑลนครราชสีมา แล้วย้ายไปเป็นเสมียนตรามณฑลอุบลราชธานี เป็นปลัดจังหวัดอุบลราชธานี ปลัดจังหวัดนครสวรรค์ ปลัดจังหวัดชัยนาท ถึง พ.ศ. ๒๔๗๔ เป็นนายอำเภอจังหวัดพระนคร พ.ศ. ๒๔๗๘ ลาออกรับเบี้ยบำนาญ สังกัดกองคลัง สำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย ส่วนยศท่านเป็นรองอำมาตย์ตรี ใน พ.ศ. ๒๔๔๘ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๕ เป็นรองอำมาตย์โท พ.ศ. ๒๔๕๘ เป็นรองอำมาตย์เอก พ.ศ. ๒๔๗๒ เป็นอำมาตย์ตรี สำหรับยศพิเศษท่านเริ่มเป็นเสือป่าชั้นเสือเอก กองร้อยที่ ๑ รักษาพระองค์กรุงเทพ ฯ แล้วเป็นนายหมู่ตรีเสือป่า เป็นผู้บังคับหมู่ ๑

หมวด ๑ กองร้อยที่ ๑ เสือป่าเหล่าม้า แล้วเลื่อนเป็นหมู่โท เป็นผู้ช่วยยกกระบัตร กรมเสือป่าเหล่าม้าเป็นนายเวรกองเสบียงและสัมภาระ เป็นนายหมวดตรี ผู้บังคับหมวดที่ ๔ นายหมวดโท กองร้อยเสือป่าที่ ๕ อุบลราชธานี สำหรับบรรดาศักดิ์ พ.ศ. ๒๔๕๔ เป็นพันเภาอัศวราช พ.ศ. ๒๔๕๘ เป็นหลวงรังสฤษฎ์สุขการ พ.ศ. ๒๔๗๓ เป็นพระรังสฤษฎ์-สุขการ

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ คุณพระได้รับเหรียญรัชชมังคลาภิเศกเหรียญบรมราชาภิเศกรัชกาลที่ ๖ เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย เบญจมาภรณ์ช้างเผือก เหรียญสารธุลมาลา เหรียญบรมราชาภิเศกรัชกาลที่ ๗ เหรียญจักรพรรดิมาลา และเหรียญที่ระลึกในงานฉลองพระมหานคร ๑๕๐ ปี กับเหรียญบรมราชาภิเศกรัชกาลที่ ๙

ตามประวัติที่แสดงมาโดยสังเขปนี้ ทำให้เห็นชีวิตราชการของคุณพระได้เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าไปโดยลำดับ ๆ แสดงถึงวิริยภาพ ซื่อสัตย์สุจริตจงรักภักดีต่อประเทศชาติ ศาสนาพระมหากษัตริย์ ไม่มีข้อที่จะยกขึ้นตำหนิติเตียนโดยความ

บกพร่องในหน้าที่หรือโดยความประพฤติได้ เมื่อคุณพระครบเกษียณอายุราชการแล้ว ได้ใช้ชีวิตในบั้นปลายด้วยความสงบ มีความสันโดษ เป็นผู้มั่นอยู่ในศีลธรรม โดยปกติจิตใจเป็นกุศล มีเมตตากรุณามุทิตาอุเบกขาต่อผู้น้อย มีความเคารพนับถือต่อผู้ใหญ่ ท่านใฝ่ใจในการบริจาคทาน ได้ส่งเงินสมทบทุนตามสาธารณะกุศล เช่น โรงพยาบาล เป็นต้น เป็นผู้รักขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ มีใจรักงานช่างต่าง ๆ สิ่งที่ชอบมากคือการอ่านหนังสือ ฟังวิทยุประเภทสารคดีข่าวสารและพระธรรมเทศนา เป็นผู้ชอบแสวงหาความรู้ศิลปวิทยาก้าวหน้าอยู่เสมอ จึงปรากฏว่าคุณพระมีความรู้รอบตัวดีผู้หนึ่ง ตามธรรมดาท่านเป็นคนมีสุขภาพดี ไม่ปรากฏว่าเจ็บป่วยหนักหนา เคยเข้ารับการตรวจรักษาในโรงพยาบาลเพียงครั้งเดียว จนมีอายุย่าง ๘๕ ปี หรือ ๘๔ ปี กับ ๔ เดือน ๒๐ วัน จึงถึงอนิจกรรมด้วยโรคลมปัจจุบัน นับว่าเป็นผู้มีบุญอันสั่งสมมาดีแล้ว เพราะปัจจุบันคนที่มีอายุยืนนานเยี่ยงคุณพระหาได้ยากนักแล้ว คนมีอายุยืนส่วนมากมักมีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน คุณพระมีอายุยืนนานด้วย มีโรคภัยน้อยด้วย จึงนับว่ามีบุญ

คนมีอายุยืนมีโรคน้อย แต่ขาดแคลนทรัพย์สินจับจ่ายใช้สอย ต้องอาศัยผู้อื่นกินใช้ก็ไม่มีบุญแท้ ต้องมีทรัพย์สินมากด้วย และต้องมีสติสัมปชัญญะ ไม่ฟั่นเฟือนหลงใหลด้วย จึงจะนับว่ามีบุญแท้ คุณพระบริบูรณ์ทุกอย่าง หาผู้เช่นนี้ได้ยาก นอกจากคุณพระมีดีเฉพาะตนแล้ว ภรรยากับบุตรธิดาทุกคนก็นับว่าดีด้วย เพราะปรากฏว่า มีวิชาความรู้ความสามารถตั้งเนื้อตั้งตัวเป็นหลักฐานด้วยกันทั้งนั้น คุณพระจึงตายด้วยหมดห่วงหมดกังวลใจ เรียกว่าหลับตาตายด้วยความสุขความสงบ ต่อนี้ไปเป็นหน้าที่ของคนผู้อยู่ภายหลัง มีภรรยา บุตรธิดา เป็นต้น ต้องทำหน้าที่ ของคน ผู้ กตัญญูกตเวที ตอบแทน สนอง พระคุณ ท่าน การทำบุญทำกุศลต่าง ๆ อุทิศสนองคุณนั้น นับว่าเป็นการสามัญ การตอบแทนอย่างที่ถูกใจถูกความประสงค์ของ บิดามารดานั้น อยู่ที่รักใคร่ปรองดองสามัคคีกัน ไม่ทะเลาะวิวาทแก่งแย่งกันในระหว่างพี่ ๆ น้อง ๆ ทำตนเสมอต้นเสมอปลายเหมือนสมัยที่คุณพระยังมีชีวิตอยู่ เมื่อคุณพระรู้ด้วยญาณวิถีทางใดทางหนึ่งแล้ว จักอนุโมทนาสาธุการหรือจะอภิบาลรักษาคุ้มครองป้องกันบุตรธิดาภรรยาได้ด้วยประการใด ๆ คงเต็มใจ

ทำด้วยประการนั้น ๆ ก็ธรรมดาของสังขารธรรม ที่ปัจจัยปรุงแต่งเป็นรูปนามที่เรียกว่ามนุษย์และสัตว์นั้น เมื่อมีเกิดเป็นเบื้องต้นแล้วก็ต้องแก่ ต้องเจ็บในที่สุดต้องตายเหมือนกันหมด ต่างกันเพียงเร็วบ้างช้าบ้าง ข้อสำคัญให้ทำตนเกิดมาดีมีชีวิตเป็นอยู่ก็เป็นอยู่ดี เมื่อจะตายก็ตายไปสู่คติที่ดี ท่านที่รู้คติของธรรมดา จึงพยายามละชั่วทำแต่ดี ทั้งประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น จนกว่าจะตายไปชาติหนึ่ง คุณพระมีอายุยืนถึง ๘๕ ปี จึงถึงอนิจกรรม แต่ถึงดังนั้นก็ไม่มีบุตรธิดาภรรยาหรือญาติมิตรจะยินดียินยอมให้ตายไปตามอายุขัย ยังประสงค์ยังต้องการให้มีอายุยืนนานยิ่งขึ้นไปกว่านั้น แต่ก็มิใช่วิสัยที่จะปรารถนาเอาได้ เพราะฉะนั้น เราทั้งหลายเมื่อเห็นคนตายหรือได้ยินข่าวการตาย ควรปลงให้เกิดธรรมสังเวชด้วยคาถาที่ยกเป็นบทนิกเขปเบื้องต้นนั้นว่า

อนิจฺจา วต สงฺขารา อุปฺปาทวยธมฺมิโน
อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ เตสํ วูปสโม สุโข

แปลความว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ มีอันเกิดขึ้นและเสื่อมไปเป็นธรรมดา เมื่อมีเกิดก็ต้องมีดับ การเข้าไปสงบ

ระงับสังขารเหล่านั้นเสียได้ หรือความที่สังขารเหล่านั้นไม่เกิดต่อไปได้ เป็นความสุข ดังนี้ นี้เป็นใจความ ตามคาถาสุภาษิต สุภาษิตนี้เป็นคาถาของพระสาวกภาษิต มีเรื่องเล่าไว้ว่า พระมหากาลท่านชอบพิจารณาทรากศพที่ตายแล้วใหม่หรือตายแล้วนาน วันหนึ่งนายป่าช้าไปบอกท่านว่า มีผู้นำศพหญิงสาวมาไว้ที่ป่าช้า ท่านมหากาลไปพิจารณาทำไว้ในใจโดยนัยะคาถาข้างต้นปลงเป็นธรรมสังเวชว่า เมื่อยังไม่ตายต่างก็สำคัญมั่นหมายว่าสวยว่างามเป็นของเที่ยง เป็นสุข เป็นเราเป็นของเรา ครั้นตายแล้วก็แสดงสัจจธรรม คือ ไม่สวยไม่งามจริง ไม่เที่ยงจริง เป็นทุกข์ทนอยู่นานไม่ได้จริง เป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตนของเราจริง เกิดนิพพิทาวิราคะและวิมุติหลุดจากความเข้าใจผิดเห็นผิด สำเร็จเป็นพระอรหันต์ พร้อมด้วยจตุสัมภิทาญาณ ฉะนั้นท่านโบราณาจารย์จึงนำมาใช้เป็นคาถาบังสุกุลตาย อีกแห่งกล่าวไว้ในมหาปรินิพพานสูตรว่าท้าวสักกเทวราชพาเทพ บริษัทมาเฝ้า สักการะพระบรมศพพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้งเสด็จดับขันธปรินิพพานใหม่ แล้วกล่าวคาถาเช่นนี้ในท่ามกลางเทพบริษัท เพราะฉะนั้นคาถานี้

จึงเป็นคาถาสาวกภาษิตก็ได้ เป็นคาถาเทวตาภาษิตก็ได้ เราทั้งหลายมักได้ยินได้ฟังพระภิกษุสามเณรอุปาสิกากล่าวคาถานี้ในเวลาชักผ้าบังสุกุล เป็นคู่กับคาถาที่ขึ้นต้นว่า

อจิรํ วต ยํ กาโย ปฐวึ อธิเสสฺสติ
ฉุฑฺโฑ อเปตวิญฺญาโณ นิรตฺถํ ว กลิงฺครํ

แปลความว่า กายนี้ไม่นานหนอ จักนอนทับแผ่นดิน เมื่อปราศจากวิญญาณเขาก็นำไปทิ้ง เป็นของไร้ค่าหาแก่นสารมิได้ เหมือนขอนไม้หรือท่อนกล้วย ฉะนั้น พระภิกษุสามเณรตลอดถึงอุปาสิกา ใช้เป็นคาถาบังสุกุลคนเป็น คำว่าบังสุกุลแปลว่าผ้าคลุกฝุ่นหรือเปื้อนเปรอะด้วยธุลีละออง เขาทิ้งไว้ตามทางสามแพร่งสี่แพร่งหรือห่อศพในป่าช้า ภิกษุไปพบเข้าชักเป็นผ้าบังสุกุล เพราะหาเจ้าของมิได้ ไม่มีคนหวงแหนเข้าเป็นเจ้าของ ต่อมาญาติพี่น้องของศพเห็นว่า เป็นผ้าอากูลด้วยกลิ่นและน้ำเลือดน้ำหนองจึงใช้ด้ายสายสิญจน์โยงมาแต่ศพ ใช้ผ้าทอดไว้ที่ด้ายสายสิญจน์แทนทอดติดอยู่กับศพ ภิกษุสามเณรชักมาพินทุอธิษฐานหรือตัดเย็บย้อม ซักฟอกให้หมดมลทินแล้ว

ใช้ตามต้องการเป็นบังสุกุลจีวรตามธุดงควัตร ส่วนมากภิกษุสามเณรอุปาสิกาผู้ชักผ้าบังสุกุลกล่าวคาถาเช่นนี้แล้ว เพียงได้ผ้าไปใช้สอย ไม่เกิดนิพพิทา วิราคะวิมุติดังกล่าวมาเหมือนท่านมหากาล ทั้งนี้เพราะมิได้ทำใจพิจารณาให้เห็นจริงตามนัยะคาถาข้างต้น ที่จริงเมื่อคนเราผู้ได้ยินได้ฟังหรือได้เห็นสัพพสังขารต่าง ๆ ทั้งส่วนรูปทั้งส่วนนามที่ยึดถือไว้ว่าของตนหรือของคนอื่นแตกหักเสียหายไป หรือตายจากกันไป มีผู้คนลักขโมยไป น้ำท่วม ไฟไหม้ ดังนี้เป็นต้น ควรใช้คาถานี้ปลงให้เกิดธรรมสังเวชว่าสังขารทั้งหลายทั้งปวงมันไม่เที่ยงอย่างนี้ๆ เพราะเกิดขึ้นเสื่อมไปเป็นธรรมดา สิ่งใดมีเกิดก็ตั้งอยู่ชั่วคราวในที่สุดต้องดับแตกสลายตายไปเหมือนกันหมด เพราะไม่เที่ยงเป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ความยึดมั่นสำคัญผิดจะค่อยน้อยหายไป กลับเป็นความเข้าใจถูก เห็นถูกตามทำนองคลองธรรมความรักความชัง เกลียดโกรธฉุนเฉียวหลงยึดหลงถือว่าเรา ว่าของของเราจะค่อยบรรเทาไป เป็นอันได้ประโยชน์ในเมื่อไปเผาศพก็ดี ไปอาบน้ำศพก็ดี ได้ข่าวคนตายก็ดี แล้วน้อมมาใส่ตนว่าเราก็จะต้องเป็นเช่นนี้ เท่ากับมีบทเรียนที่ดี การ

พิจารณาโดยไม่มีพยานประจักษ์อาจเห็นได้ยาก ท่านจึงสอนให้ไปพิจารณาดูศพที่ป่าช้า เพราะมีพยานเห็นได้ด้วยตาน้อมนำมาพิจารณา ด้วยใจทำให้เกิดปัญญาได้ง่ายกว่าไม่มีตัวอย่าง เพราะเห็นง่ายและเถียงไม่ขึ้น เหตุนี้เวลาไปในงานศพอาบน้ำศพหรือเห็นคนตาย จึงควรพิจารณาด้วยคาถา **อนิจฺจวต สงฺขารา** เป็นอาทิ การพิจารณาโดยอนิจจลักษณะนี้เป็นวิถีแห่งนิพพิทา ความเบื่อหน่าย นิพพิทา เป็นอุบายแห่งวิราคะ ความไม่ยินดี วิราคะเป็นไปเพื่อวิมุติ ความหลุดพ้นแห่งจิต คือจากตัณหาความอยากอุปาทานความยึดติด จิตปราศจากตัณหาอุปาทานเป็นจิตสำราญเป็นบรมสุข เพราะฉะนั้นท่านจึงแสดงว่า "เตสํ วูปสโม สุโข" ความระงับสังขารทั้งหลายที่ไม่เที่ยงนั้น คือไม่ให้เกิดต่อไปอีก เป็นสุขหมายเอาสุขคือพระนิพพาน พระนิพพานนั้นได้แก่ความดับสนิทแห่งกิเลส เป็นความดับจริงดับจัง ดับสนิทสนม ดับจริง ๆ ดับแล้วไม่กลับเกิดขึ้นได้อีกจึงจะเรียกว่านิพพาน ดับกิเลสเรียกกิเลส นิพพาน ดับขันธ์ เรียกขันธนิพพาน ขันธ์ที่หมดกิเลสแล้ว เป็นขันธ์เปล่า ดุจดังสุญญาคารเรือนเปล่า ไม่มี

อะไรรกรุงรังน่าสบายใจ เพราะฉะนั้น ท่านจึงได้กล่าวว่า "นิพฺพานํ ปรมํ สุญฺญํ" พระนิพพานเปล่าอย่างยิ่ง เมื่อขันธ์เปล่าไม่มีกิเลสแล้ว ก็เป็นสุขอย่างยิ่ง ไม่ใช่สุขเช่นสุขเวทนา เป็นสุขพิเศษ นอกจากสุขเวทนา เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า "นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ" พระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง อันนี้เป็นอธิบายเรื่อง "อนิจฺจา วต สงฺขารา" ในคณะธรรมยุตติกา ยังเติมต่อท้ายคาถาบังสุกุลตายอีกว่า

สพฺเพ สตฺตา มรนฺติ จ   มรึสุ จ มริสฺสเร
ตเถวาหํ มริสฺสามิ   นตฺถิ เม เอตฺถสํสโย

แปลความว่า สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงตายอยู่ด้วย ตายไปแล้วด้วย จักตายข้างหน้าอีกด้วย ตัวเราก็จักตายอย่างนี้เหมือนกัน ความสงสัยในเรื่องตายนี้ไม่มีแก่เรา หมายความไม่ต้องสงสัยว่าจักไม่ตาย ต้องตายแน่นอน คาถานี้หมายมรณสติระลึกถึงความตาย ด้วยยกเอาสัตว์ทั้งหลายที่กำลังตายอยู่ในปัจจุบัน ตายไปแล้วในอดีต จักตายในอนาคต ขึ้นเปรียบเทียบกับตัวของเรา ผู้ระลึกถึงความตายอยู่เช่นนี้ ทำให้ไม่

ประมาทมัวเมาต่อชีวิต รีบประกอบกิจควรทำ ซึ่งจะไม่ต้องเสียใจในภายหลัง ทำให้กล้าหาญ เตรียมตัวพร้อมรอรับกับความตายอยู่เสมอ เหมือนคนเตรียมตัวคอยเดินทางไกล ไม่ขาดนั้นบกพร่องอย่างนี้ เพราะมีเวลาตระเตรียมไว้ล่วงหน้า เพราะฉะนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายไว้ว่า "มรณสฺสติ ภิกฺขเว พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา อมตคธา อมตปริโยสานา" ภิกษุทั้งหลาย มรณสติ อันบุคคลมาเจริญให้มากแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตธรรม มีอมตธรรมเป็นที่สุดดังนี้ ถือเอาความว่า ผู้ใดมาเจริญมรณสติเป็นนิจภาวนาอยู่ ผู้นั้นจะไม่ตาย

คุณพระรังสฤษฎ์สุขการ ได้กระทำกรณียกิจที่ควรทำแล้วจึงละโลกจากไป ในบั้นปลายแห่งชีวิต ท่านก็เจริญมรณสติอยู่เสมอ จึงชื่อว่าไม่ประมาทในความตาย ในเวลามีชีวิตเป็นอยู่ก็ตั้งอยู่ในศีลในธรรม เป็นอัตถสัมมาปณิธิ มีจิตใจเป็นบุญเป็นกุศล หมั่นบริจาคทาน รักษาศีลฟังธรรมเทศนาอยู่เป็นนิตย์ จึงหวังว่าจักมีสุคติเป็นที่ไปในเบื้องหน้า ขอกุศล

จริยาทานบริจาคทั้งหลายทั้งปวงที่บรรดา บุตร ธิดา ภรรยา และหมู่ญาติบำเพ็ญแล้วนั้น ๆ จงเป็นวิบากสมบัติ อำนวยสุข ศุภอรรถอิฏฐวิบุลมนุญผล แด่คุณพระรังสฤษฎ์สุขการ (หม่อมหลวงสด พนมวัน) โดยสมควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพ ทุกประการ

รับทานแสดงพระธรรมเทศนา ในอนิจธรรมกถา สมควรแก่เวลา เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้.

คำอธิษฐาน

(ก่อนอธิษฐานสิ่งใดควรเริ่มต้นภาวนา)

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺส
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺส
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺส

คำบูชาพระพุทธ

อิเมหิ สักกาเรหิ พุทธัง อภิปูชะยามิ
อิเมหิ สักกาเรหิ ธัมมัง อภิปูชะยามิ
อิเมหิ สักกาเรหิ สังฆัง อภิปูชะยามิ

คำแผ่เมตตา

สัพเพ สัตตา อะเวรา สัพเพ สัตตา อัพยาบัชฌา สัพเพ สัตตา อะนีฆา สัพเพ สัตตา สุขี อัตตานัง ปะริหะรันตุ

อาราธนาศีล ๕

มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ, ติสะระเณนะ สะหะ ปัญจะสีลานิ ยาจามะ

ทุติยัมปิ . . . . ฯ ล ฯ

ตะติยัมปิ . . . . ฯ ล ฯ

(ถ้าจะอาราธนาศีล ๘ ให้เปลี่ยนคำว่า ปัญจะ เป็น อัฏฐะ)

อาราธนาธรรม

พรหมา จะ โลกาธิปะติ สะหัมปะติ, กัตอัญชะลี อันธิวะรัง อะยาจะถะ, สันติธะ สัตตาปปะระชักขะ-ชาติกา เทเสตุ ธัมมัง อะนุกัมปิมัง ปะชัง.

อาราธนาพระปริตต์ (สวดมนต์)

วิปัตติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา,
สัพพะทุกขะวินาสายะ ปะริตตัง พรูถะ มังคะลัง,
วิปัตติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา,
สัพพะภะยะวินาสายะ ปะริตตัง พรูถะ มังคะลัง,

วิปัตติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา,
สัพพะโรคะวินาสายะ ปะริตตัง พรูถะ มังคะลัง,

บทถวาย ธูป เทียน ดอกไม้

อิมานิ มะยัง ภันเต ธูปะทีปะบุปผะวรานิ ระตะนัตตายัสเสวะ อภิปูชยามะ อัมหากัง ระตะนะ-ถายัสสะปูชา หิตะสุขาวะหาโหตุ อาสะวักขะยัปปัตติยา

คำถวายข้าวบูชาพระพุทธ

อิมัง สูปะพยัญชะนะสัมปันนัง สาลีนัง โภชะนัง อุทะกัง วะรัง พุทธัสสะ ปูเชมิ

คำลาข้าวพระพุทธ

เสสัง มังคะลัง ยาจามิ

อธิษฐานเวลาทำบุญ

สุทินนัง วะตะ เม ทานัง อาสะวักขยาวะหัง โหตุ.

คำถวายเภสัช

อิมานิ มะยัง ภันเต คิลานะปัจจะยะเภสัชชะปะริกขารานิ อิธะ อาเนตะวา ฐะปิตานิ ภิกขุสังฆัสสะ นิยยาเทมะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ คิลานะปัจจะยะเภสัชชะปะริกขารานิ ปฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

คำอาราธนาบาตรก่อนตักว่าดังนี้

อิมํ ปตฺตํ ปตฺตคนํ ปติคฺคณฺหาม ทุติยมฺปิ อิมํ ปตฺตํ ปตฺตคนํ ปติคฺคณฺหาม ตติยมฺปิ อิมํ ปตฺตํ ปตฺตคนํ ปติคฺคณฺหาม

ยกขันข้าวขึ้นทูนหัวก่อนตักบาตรพระสงฆ์ว่า อิมํ ปตฺตํ โภชนํ ทพฺพ ปญฺจหตฺถํ สงฺฆสฺส สิรสานมามิ

ตักบาตรพระพุทธ ว่า

อิมํ ปตฺตํ โภชนํ ทพฺพึ ปญฺจหตฺถํ พุทฺธสฺส สิรสานมามิ

คำถวายสลากภัต

เอตานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ อะสุกัฏฐาเน ฐะปิตานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ เอตานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

คำถวายผ้ากฐิน (มหานิกายสงฆ์ไทย)

อิมัง สะปะริวารัง กะฐินะจีวะระทุสสัง สังฆัสสะ โอโณชะยามะ

ทุติยัมปิ . . . . ฯ ล ฯ
ตะติยัมปิ . . . . ฯ ล ฯ

คำถวายผ้ากฐิน (แบบธรรมยุต)

อิมัง ภันเต สะปะริวารัง กะฐินะทุสสัง สังฆัสสะ โอโณชะยามะ, สาธุ โน ภันเต สังโฆ อิมัง สะปะริวารัง กะฐินะทุสสัง ปฏิคคัณหาตุ ปฏิคคะ-

เหตะวา จะ อิมินา ทุสเสนะ กะฐินัง อัตถะระตุ, อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

ถวายสังฆทาน (ถวายเพื่อความสุขความเจริญ)

อิมานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

คำถวายศาลา

มะยัง ภันเต อิมัง สาลัง ธัมมะสะภายะ อุททิสสะ สังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต อิมัง ธัมมะ สะภาสายัง ปฏิคคัณเหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

คำถวายผ้าป่า

เอตานิ มะยัง ภันเต จีวะรานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ เอตานิ

จิวะรานิ ปฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

คำภาวนาเวลารดน้ำศพ

อิทัง มะตะกะสะรีรัง อุทะกัง วิยะ สิญจิตัง อะโหสิกัมมัง

คำภาวนาเวลาไปเยี่ยมศพ

อะวัสสัง มะยา มะริตัพพัง

คำภาวนาเวลาทอดผ้าศพให้พระบังสุกุล

นามะรูปัง อะนิจจัง นามะรูปัง ทุกขัง มานะรูปัง อะนัตตา

คำภาวนาเวลาเผาศพ

อะยัมปิ โข เม กาโย เอวัง ภาวี เอวัง ธัมโม เอวัง อะนะตีโต

คาถาบูชาโภชนาหารแด่บิดาที่ล่วงลับไปแล้ว

อิมินา สกฺกาเรน กตญฺญูกตเวทินํ ปิตุโน คุณตฺตรํ สงฺขารสรีรํ โภชนํ มํสานํ ผลานํ อุทกํ วรํ สุคนฺธรสํ ปิตุโน คุณตฺตรํ สิรสานมามิหํ

คาถาลาว่า

เสสํ ปิตุนํ โภชนํ ยาจามิ (หลายคนว่า มะ)

คำถวายผ้าไตรอุทิศแก่ผู้ตาย

อิมานิ มะยัง ภันเต ติจีวะรานิ อัยยัสสะ เทมะ สาธุ โน ภันเต อะยัง ติจีวะระปูชา วิปาโก อัมหากัง มาตาปิตุอาทีนัง ญาตีนัง กาละกะตานัง สังวัตตะตุ อัมหากัง มาตาปิตุอาทะโย ญาตะกา ทานะบัตติง ละภันตุ อัมหากัง เจตะสา

คำถวายสังฆทานอุทิศแก่ผู้ตาย

อิมานิ มะยัง ภันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต

ภิกขุสังโฆ อิมานิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปฏิคคัณหาตุ อัมหากัญเจวะ มาตาปิตุอาทีนัญจะ ญาตะกานัง หิตายะ สุขายะ

คำถวายทานสามัญ (สำหรับใช้ทั่ว ๆ ไป)

อิทัง เม ทานัง มาตาปิตุอาทีนัง ญาตะกานัง สังวัตตะตุ มัยหัง มาตาปิตาทะโย ญาตะกา อิมัสสะ ทานัสสะ ปัตติง ละภันตุ มะมะ เจตะสา.

